

Голові разової спеціалізованої вченої ради

ДФ 20.051.202

Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника

доктору політичних наук, професору,

професору кафедри політичних наук

Климончуку Василю Йосифовичу

(76018, м. Івано-Франківськ,

вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата політичних наук, доцента кафедри політичних наук

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Мадриги Тетяни Богданівни

на дисертаційну роботу Дукач-Василенко Наталії Юріївни

«Політична участь корінних народів України (на прикладі кримських татар)»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052

Політологія

Актуальність дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Наталії Юріївни Дукач-Василенко присвячена надзвичайно актуальній для сучасної політичної науки проблемі – політичній участі корінних народів України на прикладі кримськотатарського народу. Робота написана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія й демонструє високий рівень теоретичного осмислення й практичної спрямованості. Актуальність теми не викликає сумнівів і зумовлена сучасними політичними, правовими та безпековими викликами, пов'язаними з тимчасовою окупацією Автономної

Республіки Крим, російською збройною агресією проти України та необхідністю вироблення ефективної державної політики щодо забезпечення прав корінних народів і їх повноцінної участі у політичному житті держави (с. 17-19).

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах повномасштабної російсько-української війни, коли кримськотатарський корінний народ виступає не лише об'єктом державної етнополітики, а й активним суб'єктом суспільно-політичних процесів, правозахисної діяльності та міжнародної адвокації. За цих умов наукове осмислення трансформації форм і механізмів політичної участі корінних народів набуває важливого значення як для розвитку сучасної політичної науки, так і для вдосконалення державної політики у сфері забезпечення прав людини, етнополітики, деокупації та майбутньої реінтеграції Криму.

Важливою перевагою дисертації є те, що авторка розглядає політичну участь кримськотатарського корінного народу не лише крізь призму правового статусу чи діяльності окремих представницьких інституцій, а як багатовимірний політичний феномен, що охоплює інституційні, громадянські, електоральні, міжнародні та правозахисні форми участі. Такий підхід забезпечує комплексний характер дослідження та дозволяє сформулювати цілісне бачення місця корінних народів у сучасній політичній системі України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 09 від 01 листопада 2022 р.). Дисертаційне дослідження здійснене на кафедрі політичних наук у рамках наукової теми кафедри «Трансформація сучасної політичної системи України: внутрішньополітичні виклики та зовнішні впливи» (номер державної реєстрації 0117U004396).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Об'єкт і предмет дослідження визначено чітко, логічно та відповідно до поставленої мети й

завдань. Дисертаційна робота ґрунтується на комплексному міждисциплінарному підході до дослідження політичної участі корінних народів України, який поєднує класичні та сучасні теорії політичної участі, демократії та теорії модернізації, що дозволило авторці всебічно проаналізувати цей феномен як у теоретичному, так і в прикладному вимірах. Методологічний інструментарій дослідження охоплює інституційний, біхевіористський і соціокультурний підходи, концепцію індигенної демократії, а також методи порівняльного, історичного, кейс-стаді та контент-аналізу. Додатковою емпіричною основою дослідження стали результати авторського соціологічного опитування, що забезпечило високий рівень обґрунтованості отриманих висновків.

Методологічна база дослідження повністю відповідає сучасним вимогам політологічного аналізу. Авторка демонструє виважений і послідовний підхід до вибору дослідницького інструментарію.

Здобувачкою опрацьовано значний масив наукової літератури, міжнародно-правових документів, нормативно-правових актів України, матеріалів міжнародних організацій, аналітичних звітів, статистичних даних та інших джерел (усього 287 джерел), що дозволило сформулювати ґрунтовну теоретичну й емпіричну основу дослідження. Особливої уваги заслуговує широке використання зарубіжного наукового доробку та порівняльний аналіз моделей політичної участі корінних народів у різних країнах світу, що значно посилює наукову аргументацію дисертації. Завдяки цьому дисертація досягає високої аналітичної якості та практичної спрямованості.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист, полягає в тому, що дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, у якому комплексно розкрито особливості політичної участі корінних народів України на прикладі кримськотатарського народу. Наукові положення, висновки та рекомендації ґрунтуються на широкій джерельній базі, сучасному методологічному інструментарії, використанні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а також

результатах авторського соціологічного опитування, що забезпечує належний рівень їхньої наукової достовірності та обґрунтованості.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у здійсненні комплексного політологічного дослідження політичної участі корінних народів України на прикладі кримськотатарського корінного народу. Авторкою вперше концептуалізовано політичну участь корінних народів як самостійний напрям сучасних етнополітологічних досліджень, обґрунтовано її розвиток у контексті індигенної демократії, розроблено інтегративну модель аналізу політичної участі кримськотатарського народу з урахуванням історичних, інституційних, етнополітичних та безпекових чинників, а також доведено трансформацію її форм і механізмів в умовах російської агресії. У роботі уточнено теоретичні підходи до розуміння політичної участі корінних народів як колективного політичного актора, поглиблено аналіз еволюції політичної участі кримськотатарського народу та оцінку державної політики щодо забезпечення прав корінних народів України. Подальшого розвитку набули положення щодо чинників і бар'єрів політичної участі корінних народів, ролі міжнародних стандартів у формуванні національної моделі індигенної демократії та визначення перспектив посилення політичної суб'єктності корінних народів України в процесах деокупації та реінтеграції Автономної Республіки Крим (с. 23-25).

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації поглиблюють сучасні політологічні дослідження проблем політичної участі, етнополітики та індигенної демократії, а також розширюють наукові уявлення про особливості політичної участі корінних народів України. Практична цінність роботи полягає у можливості використання її результатів у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, представницьких інституцій корінних народів, політичних партій і громадських організацій під час розроблення та вдосконалення державної етнонаціональної політики, програм захисту прав корінних народів і розширення механізмів їх

політичної участі. Матеріали дисертації також можуть бути використані у науково-дослідній роботі, підготовці навчально-методичного забезпечення та викладанні навчальних дисциплін із політології, етнополітики, порівняльної політології, теорії демократії та інших освітніх компонентів (зокрема, «Теорія демократії», «Порівняльна політологія», «Етнонаціональні проблеми сучасного світу», «Політичні партії та громадські організації»), а також у подальших наукових дослідженнях із зазначеної проблематики.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота є логічною за своєю структурою та відповідає вимогам щодо обсягу, який зумовлений метою й завданнями дослідження.

У Розділі 1 **«Теоретико-методологічні засади дослідження політичної участі»** авторкою сформовано ґрунтовне теоретико-методологічне підґрунтя дослідження (с. 28-46). Послідовно розкрито політичну участь як суспільно-політичний феномен, проаналізовано особливості визначення політичної участі в сучасній політичній науці (с. 47-58) та обґрунтовано методологічну базу дослідження політичної участі корінних народів України (с. 73-86). Важливою перевагою розділу є комплексний аналіз класичних і сучасних теоретичних підходів до політичної участі, демократії, інституціоналізму, етнополітики та індигенної демократії, що дозволило сформулювати цілісну концептуальну основу дослідження. Авторка демонструє глибоке знання сучасної наукової літератури, системно поєднуючи загальнотеоретичні положення з особливостями політичної участі корінних народів.

Розділ 2 **«Корінні народи: поняття, світовий досвід та український контекст»** присвячений комплексному аналізу концептуальних засад дослідження корінних народів у сучасній політичній науці. Авторкою розкрито проблему визначення поняття «корінний народ» у науковому дискурсі (с. 88-94), здійснено ґрунтовний аналіз міжнародного досвіду забезпечення інституційних механізмів політичної участі корінних народів (с. 106-132) та досліджено політико-правовий статус корінних народів України (с. 132-158). Особливо цінним є порівняльний аналіз зарубіжних моделей інституційного

представництва корінних народів, який дозволив обґрунтувати можливості адаптації міжнародних стандартів до українського політико-правового та безпекового контексту. Важливу увагу приділено аналізу нормативно-правового забезпечення статусу корінних народів України, сучасним проблемам реалізації їхніх прав та місцю у системі міжетнічних відносин.

У Розділі 3 **«Політична участь кримськотатарського корінного народу України»** досліджено еволюцію політичної участі кримськотатарського народу від періоду репатріації до сучасного етапу Війни за Незалежність України. Авторкою проаналізовано інституційні та суспільно-політичні передумови формування політичної участі кримськотатарського народу у 1987–1991 роках, особливості його політичної участі в незалежній Україні у 1991–2014 роках та трансформацію форм політичної участі в умовах тимчасової окупації Криму й Війни за Незалежність України у 2014–2025 роках (с. 159-220). Особливої уваги заслуговує обґрунтований висновок про зміну характеру політичної участі кримськотатарського корінного народу, яка трансформувалася від переважно регіонального представництва до активної участі у загальнодержавних і міжнародних політичних процесах, правозахисній діяльності та формуванні державної політики щодо деокупації та реінтеграції Автономної Республіки Крим.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Детальне ознайомлення з текстом дослідження та опублікованими працями за темою дисертації надає можливість зробити висновок, що основні результати дисертаційного дослідження викладено у наукових публікаціях, у тому числі: у шести статтях у вітчизняних фахових виданнях, дев'яти працях у збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій, в одному періодичному виданні (с. 26–27).

Відомості про дотримання академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний

характер виконання автором наукового дослідження. В роботі дисертанткою викладені наукові результати, що отримані нею особисто.

Дискусійні положення та рекомендації до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, високий теоретичний рівень і практичну значущість висновків, звертаємо увагу на ряд зауважень, що носять рекомендаційний характер:

1) У підрозділі 2.2 «Міжнародний досвід забезпечення інституційних механізмів політичної участі корінних народів світу» авторка здійснила ґрунтовний аналіз міжнародного досвіду забезпечення політичної участі корінних народів на прикладі Канади, США, Австралії, Нової Зеландії, Норвегії, Швеції, Фінляндії. Водночас доцільним видається більш чітке узагальнення результатів проведеного порівняльного аналізу з виокремленням тих інституційних механізмів і практик, які можуть бути адаптовані до українських реалій з урахуванням особливостей правового статусу кримськотатарського корінного народу.

2) У роботі переконливо досліджено політичну участь кримськотатарського корінного народу, однак окремі положення третього розділу могли б бути доповнені ширшим аналізом механізмів практичної реалізації Закону України «Про корінні народи України» (с. 206-207) та оцінкою ефективності його застосування після ухвалення. Це дозволило б більш повно пов'язати теоретичні висновки з сучасною практикою державної етнонаціональної політики.

3) Важливою перевагою дисертації є проведення авторського соціологічного дослідження. Разом із тим, доцільним було б більш детальне висвітлення характеристик вибіркової сукупності, критеріїв добору респондентів і методологічних обмежень проведеного опитування. З огляду на кількість опитаних, сформована вибірка не може вважатися репрезентативною для всієї сукупності представників корінних народів та етнонаціональних спільнот України, а тому отримані результати варто розглядати як такі, що відображають

окремі тенденції дослідження. У перспективі доцільним було б провести аналогічне соціологічне дослідження на основі репрезентативної вибірки, що охоплювала б достатню кількість респондентів, аби забезпечити можливість ширших наукових узагальнень і підвищити наукову вагу та достовірність отриманих висновків.

4) Окремі положення дисертації могли б бути доповнені прогностною оцінкою розвитку механізмів політичної участі корінних народів України у післявоєнний період, що надало б можливість окреслити перспективи їх інституційного розвитку в процесі повоєнної відбудови та реінтеграції тимчасово окупованих територій.

Висловлені зауваження мають дискусійний, рекомендаційний характер і жодною мірою не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи. Вони радше окреслюють перспективні напрями подальших наукових пошуків авторки та свідчать про актуальність порушеної проблематики. Дисертація виконана на високому науковому рівні, характеризується логічною структурою, належним рівнем теоретичного узагальнення, самостійністю проведеного дослідження та вагогим внеском у розвиток сучасної політичної науки.

Висловлені зауваження, що відображають власну позицію рецензента стосовно досліджуваних явищ і процесів, не впливають на загальну високу і позитивну оцінку дослідження Дукач-Василенко Наталії Юріївни та на його наукову і практичну цінність.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Дукач-Василенко Наталії Юріївни «Політична участь корінних народів України (на прикладі кримських татар)», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія є самостійним, завершеним, цілісним науковим дослідженням, яке за актуальністю, науковою новизною, важливістю здобутих результатів, їх обґрунтованістю і вірогідністю, практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про

затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), не містить ознак порушення академічної доброчесності, а тому її авторка Дукач-Василенко Наталія Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 052 Політологія.

Рецензент:

кандидат політичних наук, доцент

доцент кафедри політичних наук

Карпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Тетяна МАДРИГА

